

Kommentarer till bedömningsmatris för Tala – Kurs D

Stockholms universitet
Institutionen för språkdidaktik

Global bedömning

Den globala bedömningen representerar bedömarens första intryck och är en övergripande helhetsbedömning av den talade textens funktionalitet. Här tar man ställning till huruvida eleven löst uppgiften, det vill säga om den talade texten uppnår sitt syfte i den tänkta situationen. Detta förutsätter att talet till viss del är anpassat till genren och till mottagaren, samt att innehållet är relevant och tillräckligt utvecklat i förhållande till uppgiftens syfte. I den globala bedömningen uppmärksammar man även på om talet som helhet är sammanhängande, begripligt och har ett visst flyt. Enstaka oklarheter är acceptabla men lyssnaren ska kunna förstå talet i sin helhet utan större problem. Eleven ska dessutom kunna uttrycka sig självständigt och använda sig av fungerande strategier för att förbättra kommunikationen och komma runt språkliga tillkortakommanden. I paruppgiften bedöms också elevens förmåga att interagera med sin samtalspartner, det vill säga att inleda och upprätthålla samtal, förhandla om betydelse, samarbeta för ömsesidig förståelse samt att ge återkoppling, även icke-verbalt med hjälp av ögonkontakt, kroppsspråk och så vidare.

Analytisk bedömning

I den analytiska delen bedöms delar av språkfärdigheten var för sig, men det är viktigt att påpeka att det inte alltid går att göra en strikt uppdelning mellan de olika aspekterna som lyfts fram i bedömningsmatrisen.

Textstruktur

Textens struktur analyseras dels på en övergripande nivå, dels på menings-, sats- och frasnivå. Med den övergripande strukturen avses hur textens innehåll framställs och organiseras retoriskt, det vill säga i enlighet med mer eller mindre konventionaliserade mönster. Detta innebär att innehållet presenteras på ett logiskt sätt och är anpassat till genrens struktur, till exempel att det i en kortare berättelse ska finnas en inledning, ett händelseförlopp samt en upplösning. Även i vardagliga samtal går det att urskilja en viss struktur där dialogiskt tal och turtagning varvas med mer monologiskt berättande eller redogörande tal. På kurs D ska den talade texten uppvisa en i huvudsak fungerande struktur.

Textstrukturen bedöms också utifrån textbindningen, vilken sker både syntaktiskt och lexikalt. Ett sätt att analysera textbindning är att tala om tematik, sambandsmarkörer och referensbindning. Tematik handlar om hur man inom satser och meningar organiserar given kontra ny information, det vill säga *tema* och *rema* som i ”*jag har flyttat till en ny lägenhet, den ligger i stan, där är det lugnt*”. Det kan även handla om framhävd information kontra bakgrundsinformation. Sambandsmarkörer används för att markera logiska relationer mellan satser. De vanligaste sambandsmarkörerna är konjunktioner och adverb som exempelvis *och*, *men*, *sedan*, *som*, *därför att* och *eftersom*. Referensbindning sker pronominent och lexikalt, exempelvis genom upprepningar, synonymer, uttryck för helhet och delar, exempelvis *min bostad – sovrummet* och över- och underordning som i *kläder – jackan*. Referenserna kan med andra ord utgöras av namn på personer, ting och platser, men också av tidsuttryck som *när jag flyttade till stan* och *sedan*. En fungerande referensbindning på kurs D kan innebära

att en och samma person i en talad text refereras till som *min kollega, Anders, han*, medan en omständighet exempelvis kan refereras till som *en jobbig situation* och *det här problemet*. För kurs D ska textbindningen vara i huvudsak fungerande.

Språklig variation och säkerhet

Textens språkliga variation och säkerhet omfattar såväl ord och fraser som grammatik. I bedömningsmatrisen är ordval och grammatiska strukturer till viss del uppdelade. I praktiken är det dock svårt att göra en strikt uppdelning mellan dessa, då lexikon och grammatik är resurser som samverkar vid all språkanvändning.

Förmågan att uttrycka sig idiomatiskt är något som lyfts fram i bedömningsmatrisen. Med detta menas att eleven uttrycker sig på ett sätt som är brukligt och förväntat i en given situation. Det kan i vissa situationer till exempel vara mer idiomatiskt att säga *Jag håller inte med dig* än *Jag tycker att du har fel*. Likaså är det i en situation då det gäller att komma överens om något mer idiomatiskt att säga *Kan du hålla med mig* än *Kan du tycka som jag*. Det som bedöms här är således språkanvändningen i förhållande till syfte och mottagare samt i relation till ett förväntat språkbruk. Att kunna uttrycka sig idiomatiskt är en kompetens som tar tid att utveckla och kravet för kurs D är således att eleven formulerar sig någorlunda idiomatiskt med viss anpassning till situation och mottagare.

Variation och precision i ordval handlar om att elevens ordförråd ska vara så pass omfångsrikt att hon eller han har möjligheter att använda synonymer och bygga ut fraser och satser. Precision kan komma till uttryck i graden av exakthet i ordval, så att det blir tydligt vad som avses. För kurs D gäller att texten uppvisar viss variation och viss precision i ordval. Viss precision kan innebära att uttrycket är begripligt men inte mitt i prick, exempelvis *jag hämtade vin* i stället för *jag tog med mig vin* eller *det är bättre att tänka framtiden* i stället för *det är bättre att tänka framåt*. Precision kan även uttryckas med hjälp av utbyggnad av nominalfraser som i *för många obekvämt arbetstider* och *ett jobb som man tycker om*. Precision kan dessutom innebära att eleven kan uttrycka sig på ett mer koncist sätt, till exempel *man måste ha en balans* i stället för *man måste göra olika saker lika mycket*. Samtidigt är det viktigt att man som bedömare är medveten om att talat språk ofta karakteriseras av att vara mer vagt och oprecist än skrivet språk, och att graden av variation, precision och korrekthet skiljer sig åt för muntlig och skriftlig förmåga.

Elevens förmåga att med viss variation och viss säkerhet använda såväl grundläggande som mer avancerade grammatiska strukturer är också något som lyfts fram i matrisen. Med grammatiska strukturer avses här meningsbyggnad, satsbyggnad, tempusböjning, substantivböjning och kongruens. Variation i meningsbyggnad och satsbyggnad kan handla om att fundamenten är varierade, det vill säga att eleven inleder meningar och satser med annat än subjekt. Variation visar sig också i förmåga att växla mellan korta och långa satser och att kunna använda och binda ihop olika typer av satser. När det gäller tempus ska eleven på kurs D kunna med viss säkerhet uttrycka skillnad mellan då- och nu-perspektiv när det gäller verbanvändning. I fråga om substantiv bör eleven ha en viss kontroll över bestämdhet och kongruensböjning. Det är dock i detta sammanhang viktigt att understryka att talat språk i

många fall kan vara mer grammatiskt komplext än skriftligt språk då man ofta uttrycker sig med hjälp av kedjor av satser istället för avslutade meningar.

Vid bedömning av språklig variation och säkerhet är utgångspunkten, för kommunal vuxenutbildningen i svenska för invandrare generellt, att språket ingalunda är, eller behöver vara, helt korrekt. Därför måste den språkliga säkerheten hela tiden ses i relation till komplexiteten. Den som vågar sig på mer avancerade grammatiska strukturer riskerar också att uttrycka sig med fler avvikelser, särskilt när det gäller talat språk som är mer oplanerat och spontant än skrivet språk. Kontrollen är då inte lika hög som när man skriver och har tid att tänka igenom och redigera sin text. En central utgångspunkt vid bedömningen är dock att de språkliga avvikelser som förekommer i allmänhet inte bör vara störande för begripligheten.

Uttal

Med uttalsnormer avses i första hand prosodiska aspekter, det vill säga betoning, intonation, och talhastighet. Även elevens förmåga att realisera språkljud (vokal- och konsonantdistinktioner) bör beaktas även om detta generellt sett inte har lika stor betydelse för förståelsen. På kurs D ska eleven i huvudsak följa relevanta uttalsnormer och de avvikelser i uttal som förekommer bör i allmänhet inte vara störande för begripligheten. Det är dock naturligt att avvikelser i uttal förekommer även för den som kommit långt i sin språkutveckling. Därför gäller samma krav för E, C och A.

Matris för bedömning av muntlig produktion och interaktion, kurs D

GLOBAL BEDÖMNING	E	C	A
<p>Syfte och genre</p> <ul style="list-style-type: none"> Talet är funktionellt i förhållande till syftet och är till viss del anpassat till situation och mottagare/samtalspartner. <p>Innehåll och omfång</p> <ul style="list-style-type: none"> Innehållet är relevant och tillräckligt omfattande. <p>Begriplighet och flyt</p> <ul style="list-style-type: none"> Talet är begripligt, till viss del sammanhängande och har ett visst flyt. <p>Strategier och interaktion</p> <ul style="list-style-type: none"> Eleven är aktiv och relativt självständig och använder på ett i huvudsak fungerande sätt strategier som underlättar och förbättrar kommunikationen. 	<ul style="list-style-type: none"> Talet är innehållsligt och språkligt anpassat till situation och mottagare/samtalspartner. Talet är sammanhängande och har ett relativt gott flyt. Eleven använder ändamålsenliga strategier som underlättar och förbättrar kommunikationen. 	<ul style="list-style-type: none"> Talet är innehållsligt och språkligt väl anpassat till situation och mottagare/samtalspartner. Talet är väl sammanhängande och har ett gott flyt. Eleven använder ändamålsenliga och effektiva strategier som underlättar och förbättrar kommunikationen. 	
ANALYTISK BEDÖMNING			
<p>Textstruktur</p> <ul style="list-style-type: none"> Eleven uttrycker sig med en enkel och för syftet i huvudsak fungerande retorisk struktur. Talet har en i huvudsak fungerande textbindning. 	<ul style="list-style-type: none"> Eleven uttrycker sig med en fungerande retorisk struktur. Talet har en relativt varierad och fungerande textbindning. 	<ul style="list-style-type: none"> Eleven uttrycker sig med en väl fungerande retorisk struktur. Talet har en varierad och väl fungerande textbindning. 	
<p>Språklig variation och säkerhet</p> <ul style="list-style-type: none"> Eleven formulerar sig någorlunda idiomatiskt och med viss anpassning till situation och samtalspartner. Eleven visar viss variation och viss precision i ordval. Eleven använder med viss variation och viss säkerhet såväl enkla som mer avancerade grammatiska strukturer. 	<ul style="list-style-type: none"> Eleven formulerar sig till stor del idiomatiskt och med anpassning till situation och samtalspartner. Eleven visar variation och precision i ordval och använder med relativt god variation och relativt god säkerhet såväl enkla som mer avancerade grammatiska strukturer. 	<ul style="list-style-type: none"> Eleven formulerar sig idiomatiskt och med god anpassning till situation och samtalspartner. Eleven visar god variation och god precision i ordval och använder med god variation och god säkerhet såväl enkla som mer avancerade grammatiska strukturer. 	
<p>Utfall</p> <ul style="list-style-type: none"> Uttalet är begripligt och eleven följer i huvudsak relevanta uttalsnormer. 			
SAMMANVÄGD BEDÖMNING	E	D	C
			B
			A

F: Talet är inte funktionellt i förhållande till syfte och mottagare och/eller har språkliga begränsningar som gör att talet inte når kraven för E.